

Marcel Proust
PETINSEDEMDESET LISTOV

prevedla Katarina Marinčič

Večer na deželi

// označuje prehod na nov list. Številke označujejo recto (desno) stran rokopisa, dopis *v* pri številki označuje verso (levo) stran rokopisa. (Vse opombe so prevajalkine.)

Že ob prvih kapljah so dragocene pletene naslanjače pospravili na verando in moja starša sta se, potem ko sta nekaj minut junaško vztrajala na železnih vrtnih stoli, namestila v zavetju. Babica, ki so ji sivi lasje plapolali v vetru, je nadaljevala samotni sprehod, naglo in odločno je stopala po potkah, kajti prepričana je bila, da gre človek na deželo zato, da bi se naužil svežega zraka, in je torej škoda, če smo na deželi, pa zraka ne izkoristimo. Sprehajala se je z dvignjeno glavo, njena usta so vsrkavala veter, ki ga je hvalila, češ da je ob njem »končno spet zadihala«, hodila je vse hitreje, pri tem pa očitno ni čutila, da jo bo zdaj zdaj čisto premočilo, in ni slišala posmehljivih besed mojega prastrica, ki ji je klical z verande: »Dež je res prijeten, res dobro dene, ali ne, Adèle? Tudi za novo obleko ni boljšega kot dež.« (Obleko je strahopetnež omenjal, da bi na svojo stran pridobil starega očeta, ki pa je samo zmajal z glavo.) »Vendarle smešno, da zmeraj počne natanko nasprotno kot vsi drugi.« – To zadnje je prastric rekel, ker je res tako mislil. A tudi zato, ker ni babica nikoli ravnala enako kot on, on pa nekje na dnu duše, čeprav si tega ne bi nikdar priznal, ni bil čisto prepričan, da ima zmeraj prav, in ga je zato veselilo, če se je lahko skliceval na »vse druge«. Vrt ni bil velik, babica je vedno znova prišla mimo nas. Kakor hitro sem jo zagledal ob izteku stranske potke, sem vzdrltel: čutil sem, da jo bodo spet dražili, ji govorili zoprne stvari,

ob katerih mi bo krvavelo srce, bal sem se celo, da jo bo stari oče prisilil, da pride pod streho. V tistih trenutkih bi najrajši vse pobil in se tako maščeval zanjo; včasih nisem več strpel, planil sem k njej in jo obsul s poljubi, da bi jo potolažil in ji pokazal, da jo vsaj nekdo razume; potem sem se zatekel na stranišče, ki je bilo v tistem obdobju zame edini pristan, in se prepustil ihtenju. Babica pa // je na norčevanje vedno znova odgovarjala z lepim, ljubeznivim nasmehom, za katerega se je zdelo, da se z njim pridružuje šalam na svoj račun – kajti nikoli ni ničesar zamerila, do soljudi je gojila le dve občutji, ljubezen in brezpogojno vdanost. Od negativnih čustev je bila zmožna edino ogorčenja: venomer se je za kaj ogorčeno zavzemala, le zase nikdar. Samospoštovanje, samoljubje in koristoljubje so ji bili tako tuji, kot da se je že ob prihodu na svet odločila žrtvovati sebe in svoje življenje. Lahko bi jo po krivici zaprli, jo obsodili na smrt, pa ob tem ne bi ogorčeno vztrepetala, kot je vztrepetavala, kadar mi je oče v trenutku šibkosti dovolil, da sem ob kavi pojedel ekler ali da sem ostal v salonu uro dlje kot običajno. Sprehod je bil pri kraju, dež je ponehal, sedla je k nam, seveda ne na verando. Čeprav je naredila le nekaj korakov in potke niso bile posebej razmočene, je bilo njeno višnjevo krilo strašansko blatno; ljudje plemenitega duha, obdarjeni z žarečo domišljijo, a prikrajšani za samoljubje, ki bi jim dajalo ravnotežje in jih prizemljevalo, imajo, kot lahko velikokrat opazimo, okončine prav posebne vrste: medtem ko se sprehajajo in se jim poraja na tisoče misli, njihove noge poberejo s poti vse raz-

položljivo blato; ne le to, blato spravijo navzgor, ga razmažejo po največji mogoči površini in naposled pomočijo celo oddaljene dele krila ali hlač, ki jih mokrota neposredno ne bi dosegla. Babica je gledala po vrtu in molčala, brez dvoma je razmišljala o čem čisto drugim, stric pa // je vedel za njeno globoko nezadovoljstvo s posegi novega vrtnarja, ki so čisto predrugačili vrt, in se je zapičil celo v molk, ki ga je imel za znamenje neodobravanja: »Vrt ti ni všeč, Adèle,« je vzklíknil. »Seveda ne! Vse, kar se nam zdi dobro, je v resnici slabo.« Brez dvoma je teta* strahotno trpela, odkar je vrtnar obžagal drevesa, da ni bilo več vej, na katere se je vsak dan znova natikala z obleko, a so v njenih očeh predstavljale svobodno naravo; odkar je sredi trate s kredo zarisal rozeto, v katero je nato zasadil netresk; odkar si je pod pretvezo, da bo izdeloval dišavno vodo, pri stricu izposloval dovoljenje, da odstrani cvetove z majhnih pomarančevcev pri vhodu. Lahko rečem, da tako zelo ni trpela že od dne, ko je bilo sklenjeno, da ne smemo iz hiše brez nogavic. Potem je, gorje, prišla kuharica, ki je »ponarejala jedi«, nato učiteljica klavirja, ki se je med igranjem preveč premikala in je igrala po občutku, z vsako roko posebej: to ji je povzročalo nove skrbi. Vsako leto naju je odpeljala na morje, kjer smo živeli po njeno. Če so bile sobe drage, je najela mansardne, da smo bili le na plaži. V mestu ne bi hotela prebivati niti v palači, palač sploh ni hodila gledat, saj bi to pomenilo, da je zapravila uro, ki bi jo lahko

* Na listu št. 5 je teta spet *babica*.

preživela na svežem zraku. Izletnike, ki se po podežlju vozijo v kočijah, ljudi, ki ne gredo ven, pa tudi ljudi, ki zahajajo v igralnice, je globoko pomilovala. Zjutraj smo se odpravili na obalo, z ležalnikom se je namestila tik ob vodi in se nato odmikala in primikala v skladu s plimovanjem, medtem ko smo se mi igrali v pesku. Komaj smo si vzeli čas za kosilo, med kratkim premorom smo ležalnike pustili na plaži, od koder so nam jih redno odnašali valovi ali pa mimoidoči. Ker se ji je zdelo škoda, da ne bi izkoristili priložnosti, smo si šli na poti domov zmeraj ogledat kako znamenitost, katerega od spomenikov, ki se po preprosti in veličastni lepoti lahko kosajo z morjem. Namesto da bi se z vlakom odpeljali iz kraja, kjer smo prebivali, smo ob petih zjutraj sedli v poštno kočijo in se vozili osemdeset kilometrov, kljub temu pa nam ni uspelo videti katedrale, pa tudi »povezavo« // z vlakom smo zamudili, obtičali smo in ni bilo načina, da bi o tem obvestili obupana starša. Ob prihodu na dvotedenske počitnice sem šel ponavadi takoj spat. Teta je tistih štirinajst dni sama sporočala domačim, kako nam gre, kajti po njenem bi bil greh, če bi s pisanjem tratil čas, ki sem ga lahko prebil na svežem zraku. Toda iz njenih pisem se ni dalo ničesar razbrati. »Ko boš nazaj, mi boš prebrala svoja pisma,« ji je vsako leto ob odhodu rekel stric. Ker je bila duhovita, načitana in poleg tega prepričana, da je bolje, če v korespondenci ne uporabljamo osebnih imen, se je izražala z namigi, prisposodobami, ugankami, tako da ni nihče razumel, o kom in o čem piše, če pa so jo pozneje prosili za razlago, se pri najboljši

volji ni mogla spomniti, na koga je mislila in kaj je hotela povedati. Sicer pa je bilo to drugotnega pomena, saj je na večino pisem pozabila napisati naslov in so končala v smeteh. Po njeni smrti sem med papirji, ki jih je pobožno shranila njena hči, odkril nekaj takih, ki so vendarle prišla do naslovnika in so, kar je prav tako čudež, za silo čitljiva. So pa napisana v njenem običajnem slogu in so torej zahtevno branje. Eno za vzorec:

Draga hčerka,
včeraj izvlekla Durandala Leteči Holandec in Gotovo vas dolgočasim. Ah norica, norica, norica! Zmotila sta nas poredni doktor in mati, nocoj ste kraljica plesa. Presodil je, da so otroci slabokrvni. Machut. Zazrla sem se vanj kot štirideset stoletij, ampak vi bi mu znali odgovoriti dosti bolje, jaz sem tu žal v Étampesu. Pošiljam vam še dva ali tri majhne Obesi se, Sévigné, ki so vredni svoje teže v zlatu. Ste prejeli pepel nato ptico.

$\frac{12}{13}$

Dvajset let pozneje mi je pismo uspelo skoraj v celoti razvozlati. Da je »izvlekla Durandala« – namig na Rolandov meč iz *Pesmi o Rolandu* – je pomenilo, da se je močno razjezila ali se z vso odločnostjo za kaj zavzela. *Leteči Holandec*, po podnaslovu Wagnerjeve *Ladje duhov*,* smo rekli nekemu holandskemu banikirju, ki je bil meloman in smo ga sumili, da na veliko

* Gre seveda za Wagnerjevo opero *Leteči Holandec* (*Der Fliegende Holländer*), v francoskem prevodu *Le Vaisseau fantôme* ou *Le Hollandais volant*, torej *Ladja duhov* ali *Leteči Holandec*.

krade. Teta ga je pogosto jemala v zaščito. Na misel pa ji ni prišlo, da bi zagovarjala »gotovo vas dolgočasim«, neznosno žensko, s katero smo se seznanili na plaži in ki je imela navado, da je, kakor hitro se je teta zatopila v pogovor z nami ali v kako zanimivo knjigo, brž pristopila in rekla »gotovo vas motim, gospa«, potem pa se je, ne da bi počakala, da ji bo kdo ugovarjal – tako ali tako ji ne bi – meni nič, tebi nič namestila zraven nas. Bila je skrajno // nespametna in je teti zaupljivo razkladala vse mogoče smešne nadrobnosti iz svojega gospodinjstva. Teta zagotovo namiguje na katero od teh zaupnosti, ko citira Sganarella iz Molièrove komedije *Ljubezen zdravnik*: »Ah norica, norica, norica!« Zmotil ju je »poredni doktor«, lahkomišeln zdravnik, ki ga je stric v svoji značilni prostodušnosti kar vpricho njega apostrofirjal s citatom iz Labicheve komedije *Pesek v oči* – »Poredni doktor, ki si ne želi v akademijo« – edini pravi zdravniki so bili namreč zanj »tisti z državnim izpitom, s klinik«, do drugih je bil globoko ironičen. »Mati, nocoj ste kraljica plesa« je svoji materi, ki je bila za povrh zelo grda, nekoč davno rekel slaboumen mladenič, ki se ga je za vedno prijel ta vzdevek. Pogosto so nam ga dajali za svarilen zgled: svojih bližnjih nikar ne obsipajmo s komplimenti, nikar tudi ne verjemimo vseh lepih stvari, ki jih ljudje govorijo o svojih bližnjih. Še dosti pozneje mi je mamica, če sem ji dal kompliment, rada norčavo odvrnila: »Mati, nocoj ste kraljica plesa.« – »Poredni doktor« je bil torej namig na Labichev *Pesek v oči*. Labiche je bil takrat v modi in naslednja dva stavka v pismu sta

prav tako iz njegovih komadov. Machut je veterinar iz *Slovnice*: »Tale Machut vam samo pogleda kravo v oči« ... in že ve, kaj je narobe z njo. Iz istega vodvila je vzklík: »Kako naj grem v Étampes, če je moj pravopis v Arpajonu?«* – »Moj pravopis« je bila v tem primeru mama, ki je bila o našem zdravju poučena natančneje od tete. »Štirideset stoletij« je kajpada namig na znameniti Napoleonov stavek: »Pomislite, da z vrhov teh piramid zre na vas štirideset stoletij zgodovine.« – »Obesi se, Sévigné«** je oznaka za rahlo ponesrečena pisma (kajti teta je cenila prav vsa pisma, ki jih je prejerala, saj jih ni sodila po kriterijih pravilnosti, ampak je v njih cenila plemenita čustva, preprost slog, elegantno pisavo itn.): aluzija na neumnega gospoda, ki smo ga poznali iz nič manj neumnih pisem njegove hčere in ki mu je nekoč ušel vzklík: »Ah, obesi se, Sévigné!« – »Pepel nato ptico« bi moralo skoraj zagotovo biti »pepel nato ptico«, saj je teta iz raztresenosti velikokrat narobe zapisovala besede. Toda za kakšno pepelnato ptico je šlo? Ob iskanju odgovora na to vprašanje sem omagal. Ljudje,

* Glavni junak Labicheve *Slovnice*, trgovec Fernand Caboussat, se ob podpori veterinarja Machuta odloči kandidirati za župana Arpajona. Ker ima Caboussat hude težave s slovnico in pravopisom, mu pisma in politične govore skrivaj piše hčerka Blanche, ki je torej njegova »slovnica«.

** Mme de Sévigné (1626–1696) zaradi izbrušenega, jasnega, naravnega sloga svojih zasebnih pisem (pretežno hčeri) velja za enega vélikih klasikov francoske književnosti. Proust jo je zelo cenil, prav tako njegova mati. Znotraj Proustovega romanesknege sveta sta njeni občudovalki pripovedovalčeva mama in babica.

pri katerih bi morda lahko dobil pojasnilo, so žal že vsi pokojni.

Mislim, da sem ostal pri tem, kako je stric rekel babici: »Vrt ti ni všeč, Adèle.« Ko je s tem pokazal, da se ne izmika razpravi, se ji je vendarle rajši izmaknil in je predlagal, da gremo noter. Potisnili smo podnožnike pod // stole, »da se ne bo kdo spotaknil«, in se prestavili v salon, saj je bila do večerje še debela ura.

Nesreča je hotela, da je stric za tisti večer povabil prijatelja, vikonta in vikonteso de Bretteville, na katera je bil zelo ponosen in za katera si je goreče želel, da bi občudovala njegovo hišo, nečaka, svakinjo itn. (nič manj pa si ni želel, da bi mi občudovali gospoda in gospo de Bretteville). Vrtnar, ki se je znal z drobnimi pozornostmi prikupiti stricu, da je ta tem lažje zamižal na eno oko, ko so z vrta izginjale najlepše rože (vrtnar jih je namreč skrivaj prodajal), je na čast obisku po vseh vazah namestil šopke. Prav zaradi načina, kako je vrtnar aranžiral cvetje – babica je imela seveda rada »naravne«, neurejene, ogromne, svobodne šopke – sta se babica in stric pred kratkim zapletla v eno svojih burnih razprav. Babica je takrat izjavila, da vrtnar sploh ne ve, kako se naredi šopek. »Nisem se učila za vrtnarja, ampak če bi mi dovolili –«: to je rekla v istem tonu, kot je govorila, da sicer ni učiteljica klavirja, ampak vseeno ve, da pretenciozni diminuendi v Chopinovi *Polonezi* nimajo česa iskati; da sicer ni zdravnik, ampak vseeno ve, da flanelasto perilo in sladkarije otrokom samo škodijo. Stric se je ob pogledu na šopke vzradostil, mislil si je, da bodo naredili ustrezno razkošen vtis na zakonca

Bretteville – a obenem vznejevoljil, kajti spomnili so ga na nedavno prerekanje in ga navdali z bojznijo, da bo spet izbruhnil prepir. Ni se motil: naj si je babica po tistem prepiru še tako prisegala, da bo svoje mnenje odslej ohranjala zase, si ob pogledu na šopke ni mogla kaj: z naglo krettnjo je izvlekla vrtnico, jo osvobodila in postavila nad druge cvetlice, vaza pa, ki najbrž ni bila uravnotežena, se je ob tem nagnila, da se je voda razlila po preprogi. Babica se je opravičila, vendar v smehu, s pripombo, da ne bi bilo posebne škode, če bi šle vse vaze s šopki vred po tleh; strica je to zelo ujezilo. Potem so prinesli svetilke. Ob pogledu nanje in ob šumu zaves, ki so jih zagrnili takoj zatem, se mi je večer za večerom stiskalo srce. Vedel sem, da me od strašnega trenutka, ko bom moral voščiti mamiči lahko noč, loči le še nekaj ur, vnaprej sem čutil, kako me bo v trenutku, ko se bom poslovil od nje in se odpravil v svojo sobo, zapustilo življenje, kako bom potlej v sobi, kamor bom slišal glasove iz pritličja, trpel muke, za katere ne bo nikoli nihče izvedel, in to vse do trenutka, ko bom zaspal. Če mi bo sploh uspelo zaspati. //

16
17

7

Ko so enkrat prinesli svetilke, nisem več mogel misliti na nič drugega, negibno sem sedel in strmel predse, trenutek strašne tesnobe še ni prišel, a z globoko žalostjo sem se zavedal, da bo kmalu napočil in da pred menoj ni več sreče. Babica se edina ni preoblekla za večerjo, kajti na deželi se ne preoblačimo. Ko je stric spet prišel dol in videl, da je ostala v vrtni obleki, ga je ob misli na Brettevilla popadel bes; nisem dobro slišal, kaj je rekel, zdi pa se mi, da je zamrmral

»krava«. Sicer pa se je trdno odločil namigniti gostu, da je nora. Tistega večera sem trpel še huje kot običajno: ker smo imeli goste in nisem večerjal v jedilnici, sem se moral od mamice posloviti, preden je šla k večerji; ob pol devetih, ko je bil čas, da grem spat, je bila ona še za mizo. Že ob običajnih dneh sem se neizmerno trudil, da bi si zapolnil misli s poljubom, ki sem ga dal mamici, da bi, pomirjen od tega sladkega spomina, brž legel, si utvarjal, da se z ustnicami še vedno dotikam njenega lica, in zaspal, preden bi me spet prevzela tesnoba zaradi ločitve od nje. Pa mi to žal ni uspevalo. Zadnje pol ure pred usodno minuto mi je bilo kot na smrt obsojenemu. Prosjačil sem za še nekaj minut, rotil sem s pogledom, vmešal se je stric, za njim stari oče, vsuli so se nasveti, pol devetih da je že tako ali tako pozna ura za otroka: nihče si ni niti predstavljal, kako strašne udarce mi zadajajo. V čisto zadnjih minutah nisem več dojemal, kaj govorijo, tiho sem zrl v mamico, v njen lepi, mili obraz, ki pa je bil tudi krut, kajti svojemu fantku ni hotela prihraniti teh muk (saj si niti nisem znal predstavljati življenja brez njih!), in sem na njenem licu določal mesto, kamor jo bom poljubil, in se trudil, da bi si iz misli pregnal vse razen občutkov, ki mi jih je vzbujalo to mesto; da bi moje oči vpile njegovo barvo in dojele, v kakšnem razmerju je z bistvom mamičinega obraza; da bi, ko bi se tega mesta dotaknil z ustnicami, moja duša prejela kolikor mogoče neposredno sporočilo o njegovem okusu in bi tako v celoti ohranil spomin na ta en in edini poljub – dovolili so mi enega samega, zdelo se jim je smešno, da bi jo poljubljaj več kot

enkrat – ali še drugače, da bi si ga v mislih podaljšal, tako da bi v trenutku, ko bi se v svoji sobi zavedel, da sem sam in ločen od mamice, in bi začel sopsti, lahko segel po skrbno shranjenem spominu kakor //* po hostiji, ki bi predstavljala njena meso in kri – ali pa je imel spomin na njeno lice več skupnega s hostijami, ki nam jih ponuja znanost, kajti ko sem ga zdobil in si ga nesel k ustom, da bi znova občutil mehkobo njenega lica, me je zazibal v sen kot uspavalni prašek. Vedno znova sem si tudi prizadeval, da bi zvalbil mamico na samo. Ah, če bi jo le lahko prepričal, da se pride posloviti od mene, ko bom že v postelji: njen poljub bi kot neizbrisen pečat varoval moje srce pred nesmiselno tesnobo! Ah, in potlej šum njenih korakov, ko je stopila v sobo, in sem se ga skoraj bal, kajti naznanjal je šelestenje njenega krila, ko bo šla vse prekmalu spet k vratom ... ko se bodo vrata zaprla, pa je ne bom več mogel poljubiti. Včasih sem jo poklical nazaj: »Mamica Mamica«, a to sem si drznil le redko: s svojo prenapetostjo sem jo spravljal v žalost, dobila je jezen izraz, milina poljuba se je v hipu razblinila, ostala je le mučna tesnoba. Včasih sem okleval toliko časa, da sem že slišal njene korake vrh stopnic in se zavedel, da se bo vsak čas spustila v pritličje in se vrnila na vrt, potlej pa sem planil za njo in jo sredi stopnišča dohitel. Rotil sem jo, naj se ne jezi name, in bil pri tem skoraj nasilen. Tistega večera sem se moral posloviti od nje cele pol ure pred tem, ko sem šel spat. Poskusil sem čisto vse: prosjačil sem

* List št. 8 je prazen.

njo, zbral pogum in vprašal za dovoljenje očka, babici sem napisal pisemce, pred mamico sem se vrgel na kolena. Zaman. Vrh vsega me je presenetilo še zvočenje pri vratih, prišel je gospod de Bretteville. Poljuba, katerega milina naj bi me oblila na verandi, me nato oblivala med samotno večerjo in me spremila po stopnišču do spalnice, tega poljuba mamici niti nisem mogel dati v miru in zbrano, po zgledu obsedenca, ki vrata vedno zapira v popolni zbranosti, saj je le na ta način prepričan, da jih je res zaprl in bo čez nekaj minut, ko bo začel o tem dvomiti, dvom lahko ovrgel z neokrnjenim spominom. Mamica me je na hitro poljubila, proseče sem se je oklenil, a me je odrinila, ker se je bala, da bo // prizor spravil očeta v slabo voljo, modra poletna obleka s slamnatimi trakovi mi je spolzela iz rok, mamica mi je očitajoče, vendar manj strogo kot ob kaki drugi priložnosti, saj me ni hotela spraviti v še globljo stisko, prigovarjala »no no, ljubček«, dokler se ni oče besno zasukal, rekoč »Jeanne, to je že smešno«, in sem zbežal, vendar pri tem čutil, da bo moje srce ostalo pri mamici, ker si brez pravega poljuba v slovo preprosto ne bo upalo z menoj. Dokler sem bil spodaj, sem se poskušal obvladati, trudil sem se, da ne bi mislil na trenutek (čez borih deset minut), ko bom moral v svojo sobo, prisilil sem se, da sem prebral nekaj vrstic v knjigi, ogledoval sem si lepe vrtnice, prisluškoval klavirski glasbi, ki se je razlegala iz sosednje hiše – a če je srce res žalostno, se zapre, niti najlepše stvari ne prodrejo vanj. Zato imajo ljudje, ki jih tare kaka huda skrb, značilno prazen pogled, iz katerega lahko razberemo, da se jih

nič zares ne dotakne: ne tisto, kar jim govorimo, ne tisto, kar vidijo, ne lepe ne vesele reči. Pogled, ki je konveksen kot njihova duša, tako polna, tako napeta, da ničesar ne pripusti vase. Najsi sem si še tako prizadeval, da ne bi vnaprej trpel, sem bil v mislih že v veži, ob vznožju stopnic, ki so vodile v mojo sobo, a bi vzpon po njih zame ne bil nič strašnejši, če bi vodile pod giljotino. Potlej je ura res odbila pol devetih, stopiti je bilo treba skozi zelena intarzirana vrata, vdihniti vonj po loščilih, s katerimi so bile namazane stopnice in letvice stopniščne ograje, ki so se večer za večerom prepletale in prepajale z mojo žalostjo, da se je ta v njih izražala še bolj bridko, kot bi se, če bi jo ozavestil in jo izrazil z jasno besedo. Vonj me je preganjal, kot nas v sanjah preganjajo demoni, za katere se izkaže, da jih je porodil miselni preskok // od bolečine, ki nas v tistem trenutku resnično muči; preganjajo tako strašno, da se ob prebujenju skoraj z olajšanjem zavemo, da je cvetlica, ki smo jo na vsak način hoteli izrjavati, v resnici zobobol, dekle, ki smo se ga v sanjah trudili dvigniti v naročje, pa je astmatični napad. Morda sem najhuje trpel prav v trenutkih, ko je vonj po loščilih s stopnišča zamegljeval mojo žalost. Potem je prišel labirint: vsaka stopnica me je bolj oddaljevala od mamice, vsaka bolj približevala ječi, trenutku, ko ne bo več poti nazaj, ko ne bo več nobene možnosti, da bi se vrnil in se (kar je bilo že samo po sebi težko) še enkrat poslovil; labirint je bil tako strašen, tako mučen, da me je celo sredi dne (ko sem imel pred seboj ure in ure z mamico, po stopnišču pa so se nemara celo širile prijetne vonjave iz kuhinje) – tudi če sem moral

samo kaj iskat in sem šel torej povsem brez tveganja po stopnicah, tudi če sem iz sobe, v katero sem vstopil, lahko takoj spet odšel, tudi če mi nikakor ni bilo treba leči v posteljo in čeprav ni bil ta vzpon mojim večernim mukam podoben nič bolj, kot je smrt na odrskih deskah, ki jo opazujemo iz lože, podobna resnični smrti – med hojo vendarle prevevalo rahlo nelagodje: nič ni pomagalo, da v spokojnih, od sonca posvetljenih stopnicah, po katerih sem se svobodno vzpenjal in zopet spuščal, nisem prepoznal strašnih klinov na lestvi trpljenja, po kateri sem vsak večer neprostoovoljno plezal: prizorišče mojih večernih muk me je tudi podnevi navdajalo z bolečino.

Ko sem v veži prižigal svečo, sem dobil občutek, da ne bom mogel gor: podobno včasih človek, ki se z oklevanjem odpravlja na pot, v trenutku, ko zapre še zadnji kovček, spozna, da ne bo šel niti do postaje. Kako mučne so priprave // na dejanja, za katera še ne vemo, ali jih bomo zmogli, med pripravami pa se nam zazdijo bližja, neizogibnejša: po prepiru z ljubico grem k vratom, zapenjam si rokavice na poti do praga, ki ga ne bom prestopil. Odločno sem spet ugasnil svečo, se odkradel v salon in napisal mamiči kratko pisemce, v katerem sem jo »iz razlogov, ki jih ne morem zapisati«, prosil, naj po večerji pride k meni. Stari varuški sem rekel: »Moj bog, pozabil sem dati mamiči podatke za gospoda, ki je danes na večerji – pa tako me je prosila! Čudno, da še ni poslala vprašat, najbrž se še ni spomnila. Zelo bo huda. Dajte prosim Augustu ta listek, hitro naj ji ga nese, drugače jih bom slišal.« Varuška je bila sprva neza-

upljiva, potem pa je le odnesla listek Augustu, ki je odgovoril, da med večerjo tega ne more, bo pa mami izročil sporočilo, ko bo družba vstala od mize in bodo v salonu postregli kavo. Ves sem bil v sladkem pričakovanju, v mislih nisem več uziral svoje sobe, ampak mamico, četudi besno. Toda gorje, sporočiti mi je dala, da *nikakor* ne more k meni, da bi moral biti že zdavnaj v postelji, naj grem takoj gor in da je zelo jezna. Vrnil sem se v sobo, iz katere sem si sam naredil ječo: zaprl sem polkna in okna, ki so gledala na vrt, kjer bodo, če je vreme lepo, mogoče vsak čas pili kavo, odgrnil sem pregrinjalo, pripravil sem si posteljo, ki je bila kot ječa v ječi, tako tesna, da sem se v njej komaj obrnil. Negibno sem ležal, srce mi je tolklo. Med pohištvom v moji pariški sobi // in mojimi očmi je vladala neka prijetna ubranost, da se je vse, v kar sem upiral pogled, zdelo kot podaljšek mojega zrenja, skoraj v enaki meri moje, kakor bi bilo del mene: v tej novi sobi (prispeli smo pred nekaj dnevi) pa sem bil obdan s tujci, moja duša se ni sprostil. Obris stenske ure, tiktakanje, razpostavitve stolov, vonj po vetiverju, rdeče zavese, vse to sem v svoji preobčutljivosti doživljal kot novo, nesprejemljivo hrano, od katere so se moje oči, moj nos in ušesa odvrčali, a so jo vendarle vsrkavali, in ki me je moralno povsem zastrupila, me pahnila v strašno žalost. Poskušal sem vztrajati v negibnosti in ravnodušju, recitiral sem si svoje najljubše verze, ne da bi se sploh zavedal pomena besed, pokrival sem si oči, da sem jih obvaroval pred žaljivo podobo gromozanskih svečnikov in ure, ki so se sovražno in samozavestno,

kot zoprni šepavci gnetli na kaminskem napušču; dopovedoval sem si, da vonj po vetiverju ne pomeni nič hudega, poskušal sem se spomniti, kako diši čaj, ki ga pozimi pijem v svoji pariški sobi; čeprav mi je bilo hudo, da me ura na kaminu – pač ena tujih, grdih oseb, ki jim ni mar za nas in našo nesrečo, ki jim nič ne skali veselja in so do nas tako ravnodušne, da to našemu obstoju odvzame sleherno vrednost – z glasnim klepetanjem ves čas opozarja nase, pri tem pa se obnaša, kot da me ni, sem si prigovarjal, da bodo, kot sem vedel iz izkušnje, v osmih dneh vsi demoni, ki prebivajo v sobi, premagani in pokorjeni in bo ura le še stara služabnica, ki klepeče samo z mano, in se mi bo zdelo, da ne bi mogel dihati, če ne bi bilo ozračje rahlo odišavljeno z vetiverjem – tako da bi najbrž naposled zaspal, če ne bi, ko sem vstal in šel po robec, zagledal ob paketu, ki je že od jutra čakal na mamico, »mantilje«, ki si jo je v Parizu ogrinjala, kadar je šla ven na večerjo. Ker pa je »Eugénie, // mantiljo, prosim« zmeraj rekla šele v predsobi, tik pred odhodom, kar je pomenilo, da je že dobra ura čez tisto, ob kateri je bila povabljena, in da jo očka že uro in četrť ves besen čaka, na petnajst minut zvoni in naroča »pojđite povedat gospe, da je osem, pol ure že zamujava«, sem se ob pogledu na mantiljo takoj spomnil, s kakšno tesnobo vedno opazujem mamico, ko se ureja za ven, kako se tresem pred očkovo jezo in ga prosjačim, naj ne bo hud, kako trpim za mamico, ker mora hiteti, kako me skrbi, da se bo prehladila, kako silovito potrebo po joku začutim, kadar zaslišim, kako čisto tiho pravi očku »saj vem, da sem spet

pozna«. Spomin na te tegobe v življenju moje mami-
ce (ki je bila z očkom najsrečnejša med ženami) je bil
zame strašno boleč, začutil sem nepremagljivo potre-
bo, da bi jo poljubljal, jo tolažil in se potolažil; ker
sem vedel, da bo to mogoče šele drugo jutro, da bo
najprej treba prespati noč, se odreči mami, jo po-
zabiti, kot bi zanjo umrl, mi je srce začelo neznosno
razbijati; nenadoma pa me je obšla neizmerna radost,
sklenil sem, da bom igral na vse ali nič, vstal bom
in prestregel mamico, ko bo šla mimo mojih vrat v
oblačilnico. Prav v tistem trenutku sem zaslišal zvon-
ček od vhodnih vrat, gospod de Bretteville je odhajal;
vedel sem tudi, da mora oče prihodnji dan zgodaj na
pot in bosta starša zagotovo kmalu prišla gor; čisto
po tiho sem odprl okno, slišal sem korake, stric in
stari oče sta pospremila gosta. //

15 Kmalu sem zaslišal, da stric in babica živahno raz-
pravljata. »Reci, kar hočeš,« je z blago odločnostjo
pribila babica, »zaradi mene je lahko tudi izvrsten
mož, najbrž ima veliko več konjev kot jaz, ampak
prefinjen pa ni.« – »Ni prefinjen!« je vzkliknil stric
in že iz tona je bilo mogoče razbrati, da je bil gospod
de Bretteville do tistega trenutka zanj utelešenje pre-
finjenosti. »Ni prefinjen! Če ti vendar pravim, da je
Bretteville-l'Orgueilleuse v celoti njegova last, da ima
na svoji posesti dve vasi, jezero, cerkev in vojašnico.
Vojašnico!« – »Vse to nima nič s prefinjenostjo,« je
odvrnila babica. »Človek, ki govori ‚prava figa‘, pač
ni prefinjen. Auguste (Auguste je bil sluga) je stokrat
bolj prefinjen od njega!« Stricu v tistem trenutku ni
prišlo na misel, da je zanj pravzaprav laskavo, če ima

slugo, ki je bolj prefinjen od gospoda de Brettevilla, in je v navalu besa vzkliknil: »Častna beseda, nora je!« – »Če bi me prišel prosit za Juliettino roko,« je dodala babica (Juliette je bila mlada ženska iz okolice, ki je čez dan pomagala pri hišnih opravilih; lepo se je vedla, imela je prikupen glas, njena pisemca so bila kljub pravopisnim napakam zmeraj »izvrstno formulirana« in njeno čustvovanje takšno, da jo je babica imela za »skrajno prefinjeno«), »bi ji prepovedala, da se poroči s tako navadnim človekom.« – »Častna beseda, blede se ji,« je vzkliknil stric, ki je imel o različnih med prefinjenostjo in vulgarnostjo manj poduhovljene pojme. Resnici na ljubo se je stric, pri vsej zapravljivosti in nečimrnosti, odpovedoval polovici svojega premoženja v prid revnim sestričnam, ki jim je pošiljal podporo, čeprav se z njimi ni družil, medtem ko se sam zase ni nikoli odločil, da bi si dal izplačevati dosmrtno rento, saj je hotel premoženje zapustiti ravno babici, s katero sta se toliko prepirala – na svoj način je torej izkazoval prav tiste moralne odlike, ki jih je babica tako zelo cenila. Bil je // obdarjen z njimi, a ni razumel, v čem je njihovo bistvo. Zdelo se mu je, da bolj pritičejo vikontu de Brettevillu, ki je član Jockey cluba in direktor nekaj finančnih družb, kot pa preprosti dnevni služkinji. A kakorkoli že, gospoda de Brettevilla nismo nikdar več videli. Stric je za to, da se prijateljstvo z vikontom ni razvilo, okrivil babico in njen hladni sprejem. Zdi pa se mi, da se mu je vendarle rahlo posvetilo, s kakšnim človekom ima opravka: dokaj rade volje je priznal, da je bil gost majčkeno smešen, ko je ob pogledu na jajca v

solati oznanil, da »v visoki družbi v Bayeuxu (v bližini katerega je Bretteville) nikdar ne strežejo solate z jajci«. Kadar je kdaj pozneje prišla na mizo solata z jajci in se je kdo drznil pošaliti, češ, »v visoki družbi v Bayeuxu ...«, se stric šali ni pridružil, a tudi jezil se ni in bilo je očitno, da mu je stališče bistrournih sorodnikov bližje od predsodkov gospoda de Bretteville. Šele prihodnji dan sem izvedel, kako odklonilen odnos ima visoka družba v Bayeuxu do jajc na solati, že tistega večera pa sem iz dejstva, da sta moja starša ves čas prepira med babico in stricem molčala in se niti iz vljudnosti do strica nista zavzela za gosta, sklepal, da se jima ta ni zdel posebej imeniten. Jaz pa sem z užitkom poslušal pričkanje med stricem in babico, bil sem veselo razpoložen, kot smo velikokrat pred bojem, nisem si mogel kaj, da me ne bi obhajalo veselje, ker sem naredil konec svojim mukam. Poskakoval sem in vsakokrat, ko sem z nogami pristal na tleh, sem vzkliknil: »Ops, ops, opsasa!«; če bi kdo sodil po blaženem nasmešku in po tem, kako mi je celo telo poskakovalo, ko sem nezavedno izgovarjal te besede, bi najbrž dobil vtis, da iz mojih ust prihaja najvzvišenejši vseh mogočih izrazov človeške sreče. Ob zadnjem »opsasa« je blaženost dosegla vrhunec, pritisnil sem si roko k ustom in jo nežno poljubil. //

17 Pospremili so še zadnje goste in spet sedli, slišal sem, da je mama rekla: »Zdaj, ko smo sami, kako se vam je zdelo, kakšen je bil filé?« Oče že prej: »Vem, raca je bila polomija, jastog je bil pa po mojem dober. Zdi se mi tudi, da so si ga veliko jemali. Ste kaj videli, se je Laure lepo najedla, če se ne motim, si je

bananino solato naložila samo enkrat. Meni se je bananina solata zdela zelo dobra, šel bom čestitat ubogi Angèle. Auguste, ste kaj videli, so si jemali po večkrat, kaj pravite, jim je bilo všeč?« Auguste je povedal, da si je ravno vikont de Bretteville od vseh jedi vzel po večkrat in da so mu še posebej teknili ptički. Mama je prijazno rekla stricu: »Auguste pravi, da so gospodu de Brettevillu teknilo ptički.« Svež zrak me je pomiril, običajni pogovori so me vrnili v resničnost. S strahom sem začel misliti na trenutek, ko bom stopil pred mamo. Kmalu sem slišal, da spodaj vstajajo. Preteklo je še nekaj časa. Potem sem poslušal, kako se starša vzpenjata po stopnicah, mama je šla z očetom v spalnico. Varuška, ki jo je že čakala, ji je razvezala steznik in razpletla pričesko, nato je mama spet stopila na hodnik, namenjena je bila v oblačilnico. Kot tat sem jo čakal v polmraku. Bila je v beli platneni halji, prekrasni črni lasje, v katerih sta se zgoščali vsa blagost in vsa moč njene narave in ki so, tako kot vegetacija, ki z nezavedno nežnostjo obraste ruševine, ostajali še dolgo po tem, ko njene lepote ni bilo več in njeno življenje ni bilo več srečno, so uokvirjali obraz, ki je v tistem trenutku žarel v vsej svoji čudoviti čistosti in s katerega je poleg bistrine in igrive miline – tedve sta ji ostali za vedno – sijalo upanje, nedolžno veselje, ki ga je življenje kaj kmalu ugasilo in sem ga vnovič uzrl šele, ko je mama ležala na smrtni postelji, na obrazu, s katerega je angel smrti obrisal sleherno sled bolečin, ki jih je prineslo življenje, da se na njem prvič po mnogih letih ni kazala niti senčica žalosti in tesnobe, ampak je spet zadobil prvotno podobo,

kot da je slikar s prstom obrisal s portreta odvečne nanose. //

Ta prvotni obraz moje mame, ki sem ga tako zelo ljubil, pa ni tisti, ki se mi še vedno prikazuje in bo zame za vselej ostal njen obraz. Ko sem jo zadnjikrat uzrl na temačnih križpotjih sna, kjer jo včasih srečujem, je bila v obleki iz krepa, kar je pomenilo, da je bila takrat, ko sem jo v sanjah srečal, že čez tisti čas, ko se je zanjo vse podrlo, in jo je od smrti ločilo le še nekaj mesecev. V obraz je bila rdeča od utrujenosti in slabe prekrvavitve, oči so bile utrujene od neprestanih skrbi, ki jih je imela z mano. Oblečena je bila skrbno, videlo se je, kako se trudi, da bi ohranila vez z življenjem, a ker je hodila hitro, je bil rob njene obleke blaten; šla je, skoraj tekla proti železniški postaji, čutil sem, da jo duši, da ji je obilna postava v breme, nerodno je privzdigovala krila, da se ne bi umazala. Ko sem gledal, kako hiti in se muči, sem bruhnil v krčevit jok, rad bi jo obsul s poljubi, a poljubi ničesar ne izbrišejo in ji ne bi ne skrajšali ne olajšali težke poti; stopala je vse hitreje, meni pa je pokalo srce, ko sem videl, da se ji na obrazu riše nekakšna nejevolja, ki udarja izpod drugih oblik trpljenja (tistih, ki jih povzročata slabo zdravje in vznemirjenje), in prav zaradi te nejevolje, ki mi jo je skušala skriti, da me ne bi prizadela, sem bil najbolj nesrečen, saj sem vedel, da je deloma uperjena vame in je torej v njej vsaj rahla obtožba zoper mene. Stekel sem za njo.

Mamica je šla mimo mene, čisto tiho sem jo poklical: »Mamica,« presenečeno se je zasukala, v hipu se ji je na obrazu pokazala jeza. »Če ne greš takoj spat,

ne bom nikdar več govorila s tabo.« Videl sem, da je zelo huda, pod takšnim vtisom se nisem mogel vrniti v posteljo. »Povedati ti moram nekaj zelo pomembnega.« Zaihtel sem (vsak večer sem govoril isto in dobro je vedela, da si samo izmišljam vedno nove pretveze). »Spat, spat!« – ampak nisem ubogal, zoperstavljal sem se njeni jezi, nisem se pustil odgnati, zasledoval sem jo, padal sem na kolena, poljubljal sem njeno haljo – dokler mi ni v skrajnem obupu rekla // »vsaj tiho bodi, zbudil boš očeta« in me nato jezna pospremila v mojo sobo. Izbojeval sem prvo zmago. Ko pa je mamica hotela spet oditi, me je streslo tako silovito ihtenje, da je po nekaj strogih besedah umolknila. Prijela me je za roko, me začela tolažiti; prvič v življenju se mi je zgodilo, da moj jok v mamičinih očeh ni obveljal za dokaz, da »ne ubogam, nisem priden in bi si zaslužil kazen«, ampak za znamenje žalosti, še več, za znak stiske, ki je nisem sam kriv. In ko je čez nekaj trenutkov stara varuška, ki je hotela preveriti, ali gospa še kaj potrebuje, pa je ni nikjer našla, stopila v sobo in zagledala, kako mama sedi ob postelji, v katero me je le s težavo spravila, in me drži za roke, medtem ko jokam, namesto da bi šla kot ponavadi stran, je – še pod vtisom doktrine, da se jok kaznuje – osuplo vprašala: »Kaj pa mu je, zakaj joka?«, mamica pa ji je odvrnila: »Niti sam ne ve, bolan je,« in mi obrisala oči z lepo, mehko, belo roko, ki sem jo tako rad poljubljal in se je na njej lesketal zlat poročni prstan, s katerim smo jo položili v grob. Čeprav sem vedel, da ne bo zavladal nov red in bom še naprej večer za večerom v istih stiskah, mi

je bilo v neznansko uteho zavedanje, da so bile moje tegobe nekako »uradno priznane« in sem bil odvezan krivde zanje. Čutil pa sem tudi, da je bil to mamičin prvi poraz v spopadu z življenjem. Vse dotlej mi je, brez dvoma po zdravnikovem nasvetu, skrbno prikrivala, da se ji moja žalost zdi kaj drugega kot znanje, da nisem priden in bi se lahko poboljšal, če bi se le hotel. Vztrajala je v tej drži, borila se je v silni želji, da bi bil njen sin vreden njenih velikih upov, zato mu ni dovolila ničesar, kar bi mu lahko škodovalo: ne večernega joka, ne eklerjev za malico, ne ostati pokonci uro dlje, kadar so bili v hiši gostje. Zasedovala je en sam cilj, vodila jo je resnična ljubezen; odrekala mi je trenutne užitke, saj ji je šlo za mojo srečo, za to, da bi se ozdravil nervoze in se okrepil za velike naloge, ki so pred menoj. Tistega večera, ko je kljub pozni uri sedela ob meni, čeprav sem kršil prepoved in pretakal solze, in me je kar puščala jokati ali pa mi je blago, brez senčice očitka prigovarjala, naj neham, tistega večera je tegobam, ki jih je dolgo poskušala zdraviti tako, da jih ni priznavala za bolezen, naposled priznala ta status, in čutil sem, // da je to popušcanje zanj prvo razočaranje, prva vdaja v življenju, da so njene sile skrhane, da se zaveda svoje nemoči – ona, ki je bila vselej tako pogumna in je tako odločno premagovala življenjske ovire. Dobil sem občutek, da sem jo prizadel, jo nekako zmanjšal, da se je zaradi mene skrčila in je zato v tistem trenutku manj vredna, vse moje zmagoslavje pa je v tem, da sem sprevrigel, kar sta ji velevala volja in razum. Zajokal sem še bolj neutolažljivo, ni razumela, zakaj, gledala me

je, se spozabila, mi rekla »ne jokaj no tako«, oči so se ji zameglile, glas ji je vzdrhtel, zdaj zdaj bo še ona zajokala, sem pomislil, a se je brž ujela in se zasmejala. »Še mene boš čisto zmešal, norček moj zlati.« Planil sem ji v objem in zaihtel tako silovito, da se je v hipu zbrala in se odmaknila: »Ne ne, tvoj oče bi bil strašno jezen, ne zate ne zame ni dobro, kar zdajle počneva.« Mislim pa, da je ostala ob meni predvsem zato, ker je bila vsem svojim vzvišenim teorijam navkljub izredno praktičnega duha in je vedela, da je včasih najboljša rešitev kompromis med trenutno škodo in večjim zlom. Ni bila kot tisti zdravniki, ki vas puščajo trpeti v nedogled, ker je morfij škodljiv, vedela je, da je včasih še bolj škodljivo, če se mučimo. Od tistega večera dalje se je na moje napade žalosti odzivala z blagim posmehom, jezila se je samo takrat, kadar se nisem mogel obvladati in sem naredil sceno. Poljubljala me je in govorila: »Ti zlatek, ptiček zlati, norček moj;« kadar me je pobožala po glavi, je velikokrat rekla: »Škoda, a je že tako: mama medvedka ima mladička samo še rajši, če je negoden.« Kmalu po tistem večeru nas je gospa de Z. povabila, da preživimo nekaj dni pri njej. Sklenjeno je bilo, da bo mama odpotovala z mojim bratom, midva z očetom pa prideva za njima. Tega mi niso povedali, saj niso hoteli, da bi bil že vnaprej nesrečen. Nikoli nisem razumel, zakaj je tako, a kadar nam kaj skrivajo, najsi skrivajo še tako skrbno, začne skrivnost nezavedno delovati na nas: razdraži nas, nas navda s preganjavico, pahne v raziskovalni delirij. Tako denimo // otroci že v starosti, ko zagotovo še ničesar ne vedo o

zakonih narave, čutijo, da jim v zvezi z razmnoževanjem nekaj prikrivamo, nekako slutijo resnico. Težko bi naštel vse mračne indice, ki so se nakopičili v moji glavi. Ko pa je na dan odhoda mamica na videz vsa razigrana stopila v mojo sobo – zagotovo je bila tudi ona žalostna in se je pretvarjala – in mi v smehu citirala Plutarha: »Leonidas je ob velikih nesrečah ohranil bronasto obličje – upam, da bo moj cekinček sledil njegovemu zgledu,« sem ji s tolikšnim obupom rekel »odhajaš«, da se je vidno vznemirila in sem začutil, da bi jo mogoče lahko zadržal ali pripravil do tega, da me vzame s sabo. Mislim, da je šla to predlagat očetu, on pa se s predlogom ni strinjal. Ko se je vrnila, mi je rekla, da ima do odhoda še nekaj časa, ki si ga je rezervirala za obisk pri meni. Kot sem že povedal, naj bi šla mama na pot z mojim bratcem, ki ga je stric za slovo peljal k fotografu v Évreux. Nakodrali so ga, kot za fotografiranje nakodrajo otroke hišnikov, njegov okrogli obraz je obdajala čelada iz napihnenih črnih las, z belimi pentljami, ki so bile kot metulji Velázquezove infante; zrl sem nanj, kakor starejši otrok zre na bratca, če ima tega rad: z nasmeškom, v katerem se v nedoločljivem razmerju mešajo občudovanje, ironična vzvišenost in nežnost. Z mamico sva ga šla iskat, da bi se poslovil od njega, pa ga nisva nikjer našla. Pred kratkim so mu povedali, da ob odhodu ne bo mogel vzeti s sabo kozlička, ki ga je dobil v dar; ta žival je bila, poleg prekrasnega vozka, ki ga je vsepovsod vlačil za sabo in ga iz srčne dobrote včasih »posodil« očetu, zanj najdražja stvar na svetu. Ker naj bi se po postanku pri gospe de Z. vrnili

v Pariz, je bilo sklenjeno, da kozlička pustimo kmetom iz soseščine. Moj brat, ki je bil ves strt, je hotel zadnji dan prebiti na samem z njim, najbrž pa se je skrtil tudi iz maščevalnosti, da bi mamica za kazen zamudila vlak. Kakorkoli že, vsepovsod sva ga iskala, vse zaman. Potem pa sva, ko sva šla mimo gozdliča, sredi katerega je bila kotanja, kjer so zaprezali konje za prevoz vode, in v katerega ni nikoli nihče zašel, nepričakovano zaslišala govorjenje, ki so ga prekinjali obupani vzdihljaji; bil je // moj brat, zagledala sva ga, preden je on videl naju. Sedel je na tleh in se stiskal h kozličku, ga nežno božal po glavi in poljubljal na gobček, ki je bil čist, a rahlo pordel, kot če lepotcu skazijo nos izpuščaji. Deček in neznančno rogato bitje sta kaj malo spominjala na angleške žanrske slike, na katerih otroci ljubkujejo živali. Bratec, ki je bil v svečani oblekici s čipkastim krilom in je v roki poleg ročaja nepogrešljivega vozka držal satenaste culice, v katerih je imel malico, potovalne potrebščine in igračo z ogledalci, je bil sicer dovolj veličastno opravljen, da bi bil lahko otrok s takšne slike, a je ob vsem tem razkošju prišel še toliko bolj do izraza divji obup na njegovem obrazu. Imel je rdeče oči, dušil se je pod naborki kot kaka pompozna, do skrajnosti obupana princesa iz tragedije, od časa do časa si je z roko, v kateri je vztrajno držal culice in ročaj vozka (medtem ko je z drugo neprenehoma objemal in ljubkoval kozlička), popravil lase, razdražen kot Fedra, ki vzklika: »Le kdo me spet s tenčico je

pokril ...«* – »Ubogi kozliček,« je tožil in pri tem pripisoval kozličku svojo lastno žalost, »kako ti bo hudo brez ljubega gospodarja, nikoli več se ne bova videla, nikoli,« – besede so ponikale v solzah – »nihče več ne bo prijazen s tabo, nihče te ne bo božal, pa se tako lepo pustiš, otročiček, ljubček moj,« – ko pa je začutil, da mu jemlje sapo, je nenadoma, kot v želji, da bi prignal svoj obup do skrajnega roba, začel peti pesem, ki jo je slišal pri mami in ki ga je, ker je bila tako zelo primerna okoliščinam, spravila v še hujši jok: »Zbogom, angelska sestra, tuji glasovi me kličejo v dalj.« A čeprav je bil moj brat star šele pet let in pol, je bil že takrat dokaj vzkipljive čudi, razneženost nad kruto usodo, ki ju je s kozličkom doletela, se je hipoma sprevrgla v bes nad preganjalci; omahoval je le kako sekundo, potem je divje zalučal igračko na tla, začel teptati satenaste culice in si puliti – ne las, ampak bele trakce iz las, trgal si je lepo orientalsko oblekico, // jokal je in predirljivo kričal: »Za koga naj bom lep, če ne bova več skupaj!« Mamo je prizor spravljaj v ganotje vse do trenutka, ko je videla, kako se parajo čipke. Takrat se je pognala proti njemu, bratec je slišal šum in nemudoma utihnil, opazil je mamo, ni pa vedel, ali je tudi ona videla njega, odskočil je in se hlastno skrivil za kozlička. Stopila je k njemu. Vedel je, da bo zdaj treba iti, a je za pogoj postavil, da gre kozliček z nami do postaje. Čas je tekel, oče se je spodaj čudil, zakaj nas ni od nikoder, mama me je že prej poslala, naj mu grem povedat, da

* Citat iz Racinove *Fedre*, 1. dejanje, 3. prizor. Prev. M. Javoršek.